

FORBRUGERKRONEN OG ØKOLOGISKE VARER: HVEM FÅR MER-PRISEN?

Henning Otte Hansen, Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet

Undersøgelser af landmands- og forbrugerpriser viser, at landmandens andel af forbrugerkronen i de fleste tilfælde er størst på de økologiske varer. Dette er forventeligt, da den egentlige værdiforøgelse ved produktion af økologiske varer sker i landmandsleddet. Det ses også, at priserne på økologiske fødevarer i detailleddet i flere tilfælde er betydeligt højere, end hvad dyrere råvarer i landmandsleddet samt moms kan forklare. Det tyder således på, at styk-avancen i værdikædeleddene efter landmændene er større på økologiske varer end på konventionelle varer.

Indledning

Landmænd, fødevareindustri, engros- og detailhandel og staten (i form af skatter og afgifter) m.fl. får alle en andel af fødevarernes endelige salgsværdi. Andelene varierer fra produkt til produkt og fra sektor til sektor, og også over tid sker der en udvikling i andelene.

Fødevarernes endelige salgsværdi kaldes i denne sammenhæng for forbrugerkronen. „Landmandens andel af forbrugerkronen“ er således den del af den endelige forbrugerpris, som kan føres tilbage til landmandens råvarepris.

Det vil være interessant at undersøge, om forbrugerkronen og forholdet mellem landmands- og forbrugerpriser er det samme for økologiske som for konventionelle produkter. Umiddelbart må det forventes,

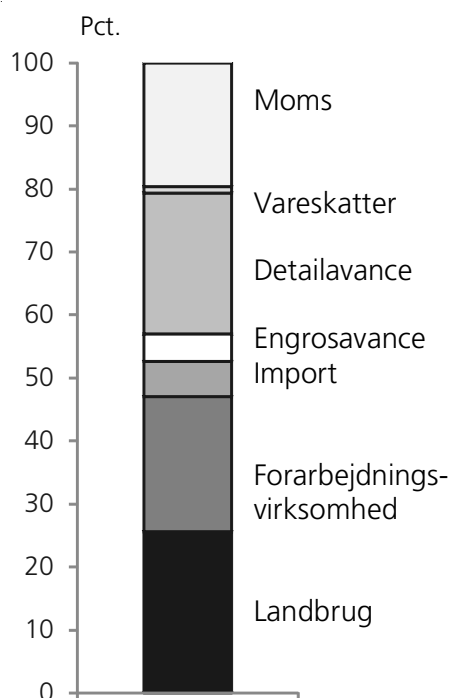
at landmandens andel af forbrugerkronen er størst for økologiske produkter. De økologiske landmænd har meromkostninger i produktionen, som nødvendigvis må modsvares af højere salgspriser. Derimod vil omkostningerne i de efterfølgende led i værdikæden ikke vil være væsentligt højere for økologiske end for konventionelle fødevarer, og dermed kan man forvente, at landmandens andel af forbrugerkronen er størst for de økologiske produkter.

Andele af forbrugerkronen

Forbrugerkronen kan vises på flere måder. Man kan se på de enkelte sektorer i forarbejdnings- og afsætningsdelen. Her analyserer man hvert enkelt sektors bidrag til og deres andele af den endelige forbrugerpris. Det vil typisk være landbrugssektoren, engrossektoren, forarbejdnings- og forædlingssektoren og detailsektoren. På den måde får man disse fire sektors andel af forbrugerkronen. Som eksempel viser figur 1 forbrugerkronen på kød.

Denne artikel er udarbejdet på grundlag af en myndighedsopgave udarbejdet for Miljø- og Fødevareministeriet, januar 2016.

Figur 2. Forbrugerkrone for kød (2012)

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Danmarks Statistiks Input-Output-tabeller

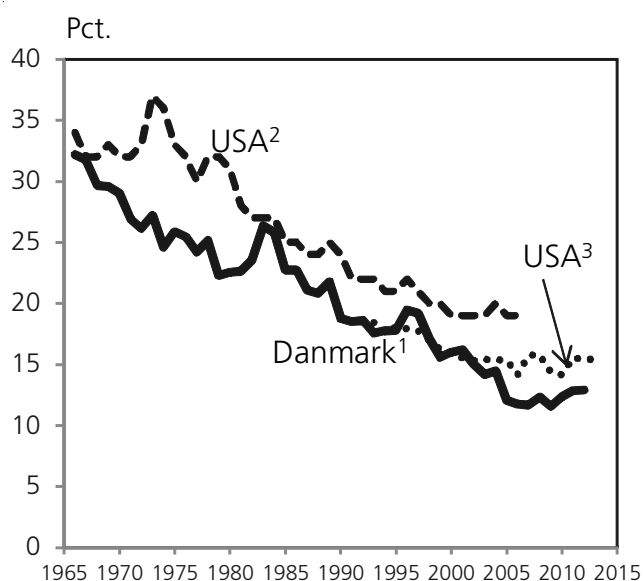
Figur 1 viser som eksempel fordelingen af forbrugerkrone på kød. Landbruget (primært svine- og mælkeproducenter) får ca. 25 pct. af den endelige pris, forarbejdningsindustrien (slagterier m.m.) får også 25 pct., og det tilsvarende gælder for detailhandlen. De sidste godt 25 pct. er moms, import og engrosavance.

Fordelingen af forbrugerkrone på de forskellige sektorer er dog meget forskellig fra produkt til produkt. Dette skyldes først og fremmest, at forarbejdningsgraden er meget forskellig, og at prisen på landbrugsråvarerne kan være meget forskellige.

Landmandens andel af forbrugerkrone

Mens der er forskelle i fordelingen af forbrugerkrone fra produkt til produkt, er udviklingen over tid relativt entydig. Det gælder især for landmandens andel af forbrugerkrone, som ofte har en særskilt interesse: Landmandens andel falder; og det er i høj grad et globalt fænomen, jfr. figur 3

Figur 3. Landmandens andel af forbrugerkrone i Danmark og USA

1) Beregnet ud fra Input-Output-analyser, 1966-2009

2) Beregnet ud fra hidtidige analyser i form af prissier, korrektionsfaktorer m.m. 1965-2006

3) Beregnet ud fra Input-Output-analyser, 1993-2012

Kilder: USDA (2012+2014) samt beregninger på grundlag af Danmarks Statistiks Input-Output-tabeller

Den viste udvikling i figur 3 er relativt forudsigelig, idet forædlingsgraden af landbrugsvarer stiger (mere food service, ude-spising, convenience m.m.), og idet der er en relativ svag prisudvikling på landbrugsråvarerne.

Niveau-forskelle mellem Danmark og USA kan til dels forklares med forskelle i skatter og afgifter (herunder moms) samt forskelle i de produktgrupper, som indgår i analysen.

Forbrugerkrone for økologiske landbrugs- og fødevarer

Det vil være interessant at undersøge, om forbrugerkrone og forholdet mellem landmands- og forbrugerpriser er det samme for økologiske som for konventionelle produkter. Umiddelbart må det forventes, at landmandens andel af forbrugerkrone er størst for økologiske produkter, idet omkostningerne i de efterfølgende led i værdikæden ikke vil være væsentligt højere for økologiske end for konventionelle fødevarer.

Der kan dog være størrelsesmæssige eller holdbarhedsmæssige forhold, som kan begrunde en højere omkostning (eller avance) på økologiske varer længere fremme i værdikæden. Især på områder, hvor den økologiske markedsandel er lille, og hvor der af veterinære eller sundhedsmæssige

årsager skal ske en meget skarp opdeling i forarbejdningsprocessen (f.eks. fjerkræ- og svinekød), vil omkostningerne til forarbejdning og forædling af økologiske produkter være større. På disse områder vil omkostninger i forarbejdningsleddene således være størst i den økologiske produktion, og dette forhold kan begrænse landmandens andel af forbrugerkrone.

Forbrugerkrone (landmandens andel af forbrugerprisen) kan beregnes for visse økologiske og konventionelle produkter. Der tages udgangspunkt i hhv. landmandens salgspriser og detailpriser. Forskelle i prisrelationer mellem forskellige produkter undersøges således.

Da der er væsentlige prisforskelle over tid, fra sted til sted, p.g.a. tilbud, discount, kvalitetsforskelle m.m., skal der indsamles en del data for at få et repræsentativt grundlag. Se også boks 1.

Det er ikke muligt systematisk at indhente prisoplysninger for økologiske varer i værdikæden mellem landmænd og forbrugere. Fortroligheds- og konkurrencehensyn gør ikke dette muligt på nuværende tidspunkt.

Boks 1. Data-grundlag

Priserne i det primære led er indsamlet via offentliggjorte noteringer, auktionspriser m.m. Priserne i detailledet er indsamlet via „store check“ (konkret indsamling af pris- og produktdata i supermarkeder). Store checks er foretaget 9 forskellige steder, og ialt er der indsamlet data på 407 produkter. Følgende detailbutikker og lokationer er valgt:

Detailbutik:

Irma
Dagli' Brugsen
ABC Lavpris
Rema 1000
Netto
SuperBrugsen
Føtex

Lokationer

København
Frederiksberg
Brødstrup
Bryrup

På denne måde er der tilstræbt en rimelig geografisk repræsentativitet (hovedstad vs. provins og stor vs. lille by), og også de forskellige detailbutikstyper er dækket ind.

Indsamlingen af data er foregået i 2. halvdel af juli 2015.

Forbrugerkrone og prisrelationer på konventionelle og økologiske fødevarer ud fra pris-tjek i detailhandlen 2015

I det følgende vises og analyseres prisdata i hhv. landmands- og detaileddet. Priserne i detaileddet er indhentet via store checks foretaget i juli måned 2015. Yderligere vises landmandens andel af forbrugerkrone for økologiske og konventionelle fødevarer.

Æg

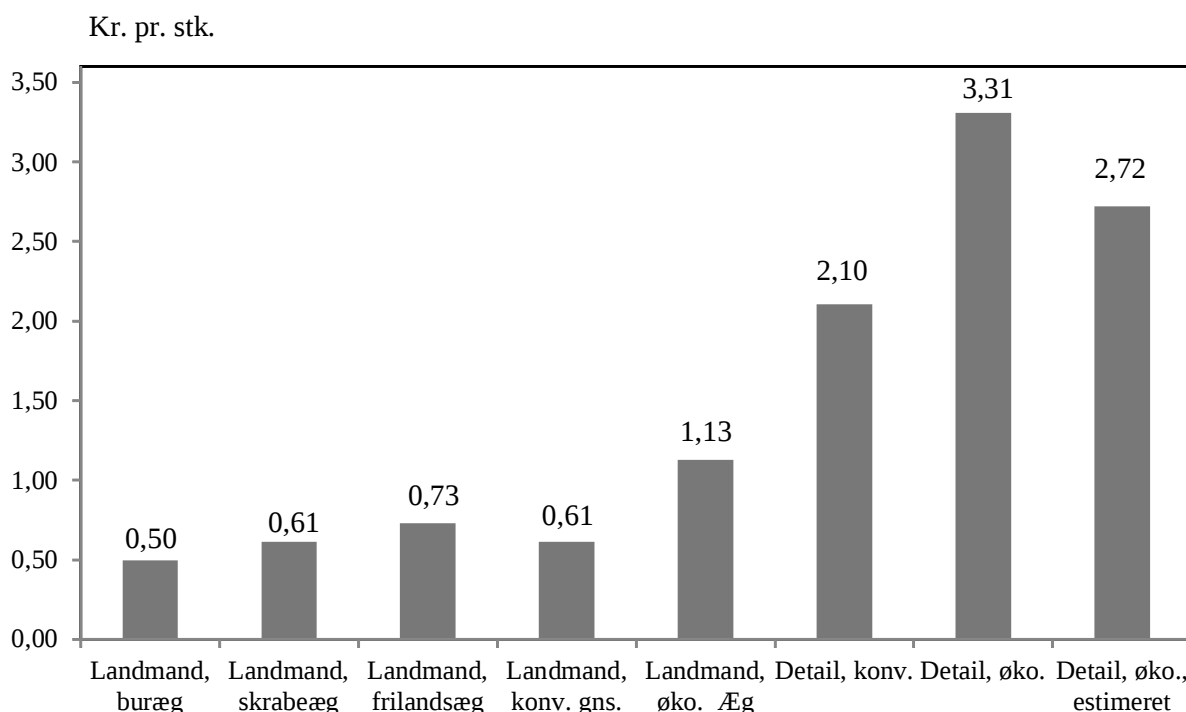
Der er indsamlet 45 detailpriser på æg, og der er beregnet gennemsnit på de to kategorier, konventionelle og økologiske æg. Landmandspriser er beregnet ud fra Landbrug & Fødevarers månedlige prisstatistik. Væsentlige resultater ses af figur 4.

Som det ses af figuren, er de økologiske æg væsentligt dyrere end de konventionelle æg: Landmandspriser er 55-125 pct. dyrere, mens detailpriser er 57 pct. dyrere

Den estimerede detailpris på økologiske æg er baseret på en forudsætning om, at landmandens merpris - og kun denne - videreføres direkte til detailprisen, mens øvrige omkostninger i værdikæden efter landmandsleddet er konstant. Der pålægges dog moms af den merpris, som landmanden får for økologiske æg.

Landmandens andel af forbrugerkrone kan beregnes ud fra priser i landmandsleddet og i detaileddet. Figur 5 viser resultaterne heraf:

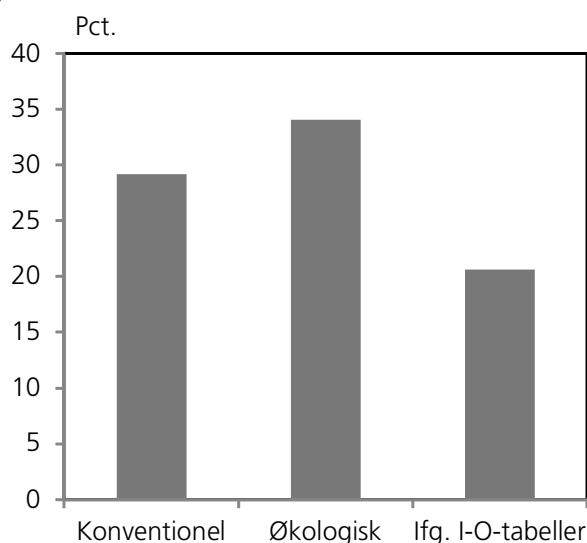
Figur 4. Priser på konventionelle og økologiske æg i hhv. landmands- og detaileddet

Anm: Detail, økologisk, estimeret: Beregnet detailpris på økologiske æg, hvor detailavance i kr. pr. æg er den samme som for konventionelle æg.

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Danmarks Statistik (2015) og Landbrug & Fødevarer (2015)

Figur 5. Landmandens andel af forbruger-kronen for konventionelle og økologiske æg - samt for æg ialt ud fra Input-output-data

Anm: I-O-tabeller er for 2012. Øvrig for medio 2015.

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Landbrug og Fødevarer (2015), Danmarks Statistik (2016) og store checks

Figuren viser, at landmandens andel af forbruger-kronen kun er marginalt større for økologiske æg end for konventionelle æg. De beregnede forbruger-kronetal ud fra priser i landmands- og detaileddet omfatter udelukkende salg af friske hele æg, mens æg til forarbejdningsindustrien m.m. ikke er medtaget. Det er en af forklaringerne på, at landmandens andel af forbruger-kronen er mindre ifølge input-output-tabellerne, som omfatter al anvendelse.

Det kan således konkluderes:

- at avancerne i leddene efter landmanden i værdikæden pr. stk. æg er betydeligt højere for økologiske end for konventionelle æg. Det kan forklares ved, dels at økologiske æg har en mindre prisefterspørgselselasticitet, dels at avancerne i værdikæden typisk er en fast procentsats og ikke et fast enhedsbeløb (kr. pr. stk.).
- at landmandens andel af forbruger-kronen er marginalt højere for økologiske æg end for konventionelle æg.

Mælk

Mælk og mejeriprodukter tilhører en produktgruppe med en meget varierende forarbejdningsgrad og dermed også store forskelle i landmandens andel af forbruger-kronen. Landmandens andel vil typisk være størst, når det gælder frisk mælk, mens den vil være mindst, når det gælder mejeriprodukter som ost, flødeis m.m. På samme måde må det forventes, at merprisen på økologiske varer vil være størst på de produkter, hvor landmandens andel af forbruger-kronen er størst, idet disse varer vil have den største meromkostning på råvarer.

For både konventionel og økologisk mælk gælder det, at der er tale om basale nødvendighedsvarer, som ofte købes. Derfor bliver disse varer ofte anvendt som tilbudsvare for at tiltrække kunder.

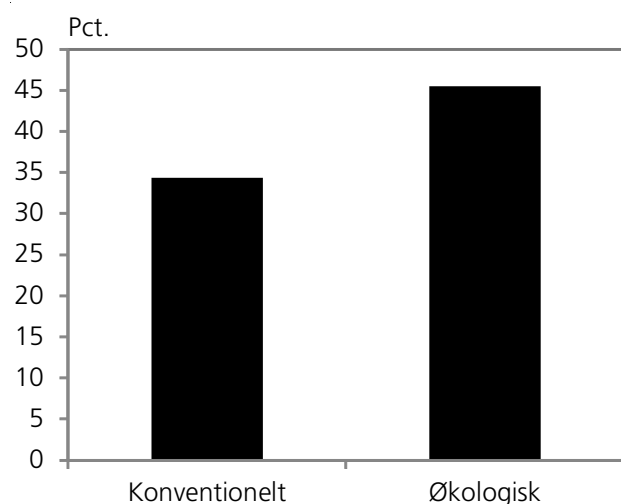
Boks 2. Forbruger-kronen for konventionelle og økologiske fødevarer

Ud fra såkaldte input-output-data kan man beregne forbruger-kronen for en række fødevarer. Da input-output-data ikke skelner mellem konventionelle og økologiske varer, er det ikke umiddelbart muligt at beregne forbruger-kronen på økologiske og konventionelle varer ud fra disse input-output-data. Landmandens andel af forbrugerprisen på hhv. økologiske og konventionelle fødevarer kan dog beregnes ved at tage udgangspunkt i hhv. landmandens salgspriser og detailpriser. Forskelle i prisrelationer mellem forskellige produkter undersøges således i denne analyse. Detailpriserne er undersøgt ved hjælp af „store checks“ - indhentning af aktuelle salgspriser i supermarkeder m.m.

De gennemførte store checks viste, at merprisen på økologiske mejeriprodukter lå mellem 4 og 140 pct.

Når det gælder en så relativt uforarbejdet vare som minimælk, kan det konstateres, at landmandens andel af forbrugerkronen er størst for de økologiske produkter, jf. figur 6.

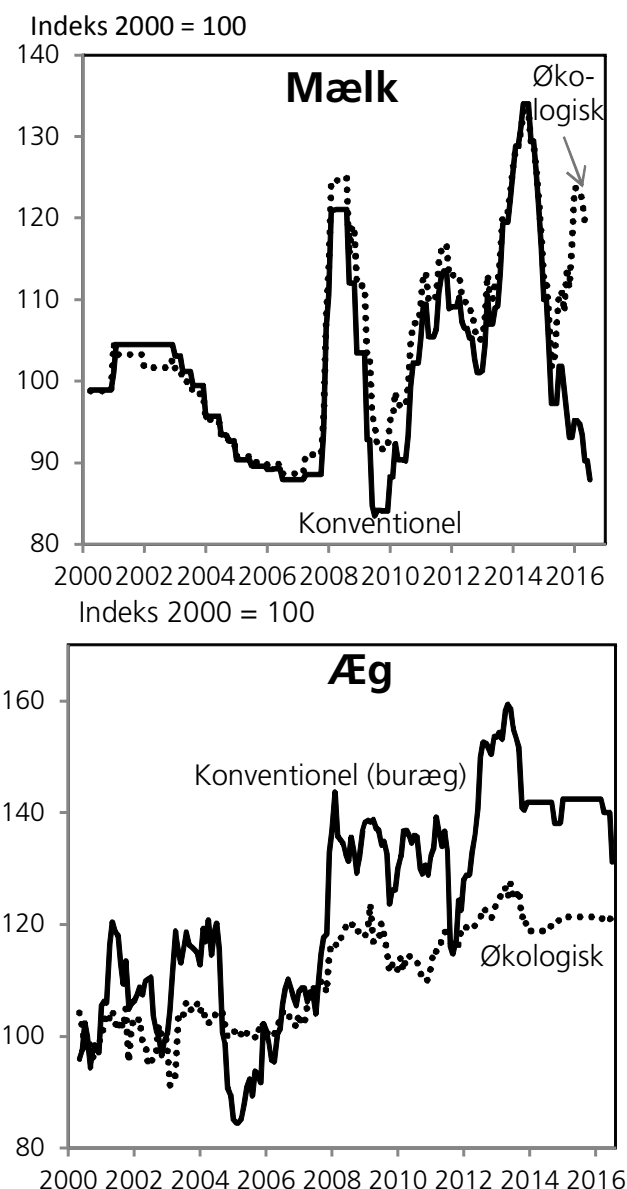
Figur 6. Forbrugerkrone for konventionel og økologisk mælk (minimælk)

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Landbrug og Fødevarer (2015), Danmarks Statistik (2015) og store checks

Landmandens andel af forbrugerkronen på mælk og andre mejeriprodukter kan dog variere betydeligt over tid. I løbet af det seneste halve år er landmændenes afregningspriser på økologisk mælk steget markant i forhold til konventionel mælk, hvilket - alt andet lige - vil øge de økologiske landmænds andel af forbrugerkronen. Som det ses af figur 7, har udviklingen i landmændenes priser på hhv. økologisk og konventionel mælk været meget forskellig siden medio 2015. Til sammenligning viser figuren også den tilsvarende udvikling for æg.

Figur 7. Landmandspriser på økologiske og konventionelle produkter. 2000-2015. 2000 = 100

Kilde: Egen fremstilling på grundlag af Landbrug & Fødevarer (flere årgange)

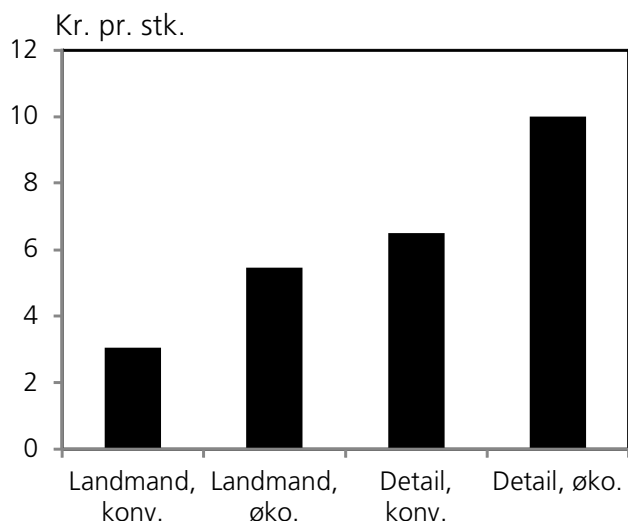
Som figur 7 viser, er prisudviklingen på det hhv. økologiske og konventionelle marked for mælk og æg ikke væsentligt forskellig. Økologisk og konventionel mælk har haft næsten samme prisudvikling frem til midten af 2015, hvorefter økologisk mælk er steget relativt mere i pris. Når det gælder æg, er prissammenhængen mindre, og økologiske æg er steget mindre i pris end konventionelle æg.

Frugt og grønt

Landmandens (og gartnerens) andele af forbrugerkrone for frugt og grønt afhænger meget af forarbejdningsgraden. Jo mere forarbejdede og forædlede varerne er, desto mindre bliver landmandens andele. Hvis der er tale om friske frugter og grøntsager, som sælges direkte i butikkerne uden større forarbejdning, indpakning m.m., vil landmandens andel være relativt stor.

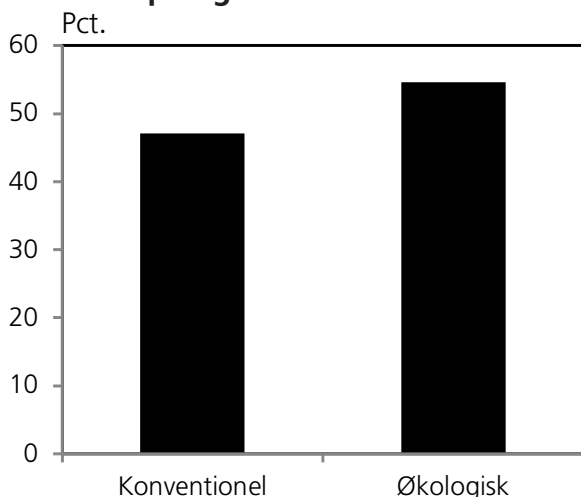
Figur 8 og 9 viser producent- og forbrugerpriser på agurk samt forbrugerkrone (landmandens andel) på agurker

Figur 10. Priser på agurk

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger

Figur 11. Landmandens andel af forbrugerkrone på agurk

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger

Figurene viser, at detailhandlens merpris på økologiske varer er større end landmændenes merpris - regnet i kr. pr. stk. På landmandsniveauet er prisforskellen 2,40, mens den er 3,50 i detailledet.

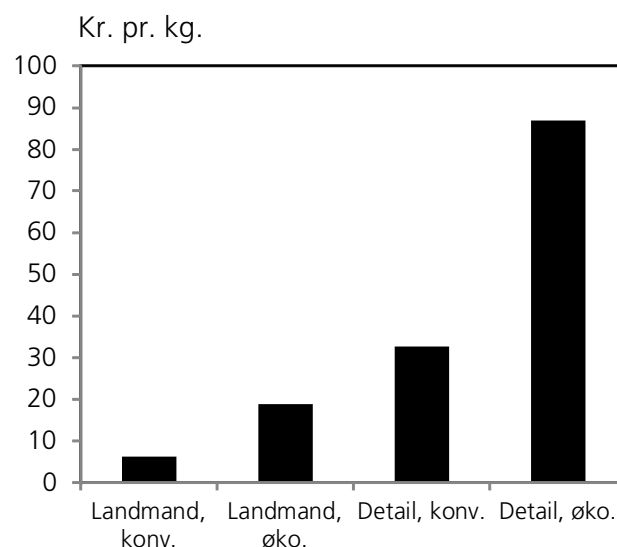
Landmandens andel af forbrugerkrone er størst for økologiske agurker: 55 pct. mod 47 pct. for konventionelle agurker.

Fjerkræ

Landmandens andele af forbrugerkrone for fjerkræ afhænger også af forarbejdningsgraden. Jo mere forarbejdet og forædlet fjerkrækød er, desto mindre bliver landmandens andele. Samtidig bliver det også vanskeligere at sammenligne konventionelt og økologisk fjerkrækød, hvis der er tale om meget forarbejdede og forædlede produkter. I det følgende sammenlignes derfor priser på hele kyllinger, og forbrugerkrone beregnes ligeledes for denne produktgruppe.

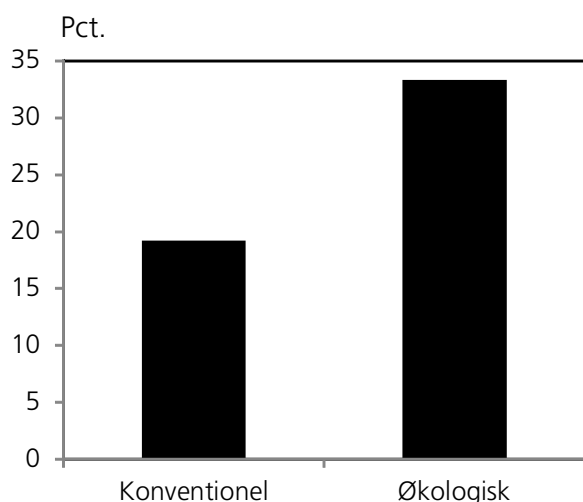
Figur 10 og 11 viser producent- og forbrugerpriser samt forbrugerkrone (landmandens andel) på hele kyllinger

Figur 10. Priser på kylling

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger

Figur 11. Landmandens andel af forbrugerkrone på hele kyllinger

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger

Figurerne viser, at detailhandlens merpris på økologiske varer er større end landmændenes merpris - regnet i kr. pr. stk. En økologisk kylling i butikkerne er ca. 3 gange så dyr som en konventionel (hvilket stemmer overens med andre kilder, jfr. Brugsen, 2014). Landmandens merpris er ca. 12,5 kr. pr. kg, mens forbrugernes merpris er godt 50 kr. En del af merprisen i detaileddet skyldes dog, at slagte- og forarbejdningssomkostningerne er større for økologiske kyllinger p.g.a. det mindre volumen.

Landmandens andel af forbrugerkrone er størst for økologiske kyllinger: 33 pct. mod 19 pct. for konventionelle kyllinger.

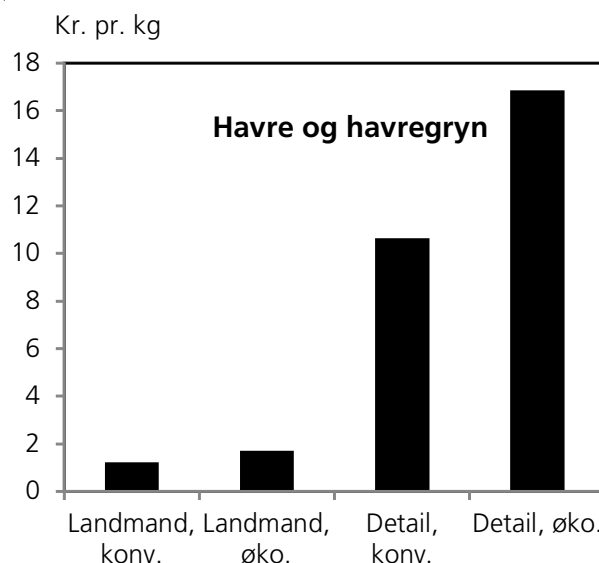
Kornbaserede produkter

Landmandens andele af forbrugerkrone for kornbaserede produkter varierer meget fra produkt til produkt. Når det gælder mel og gryn, er der tale om relativt uforarbejdede produkter, hvor korn-råvaren spiller en stor rolle. Når det gælder brød, kager m.m., udgør råvareandelen kun en meget lille del.

Figur 14 og 15 viser producent- og forbrugerpriser på havre og havregryn samt

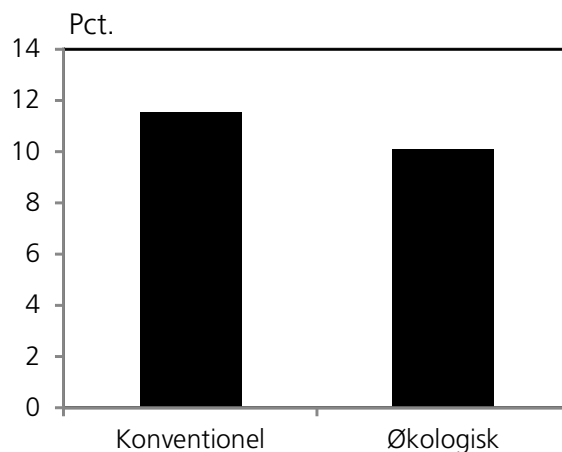
forbrugerkrone (landmandens andel) på havregryn.

Figur 14. Priser havre og havregryn

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger og Økokornbasen.dk (Blume, 2015)

Figur 15. Landmandens andel af forbrugerkrone på havregryn

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentprisoplysninger og Økokornbasen.dk (Blume, 2015)

Figurerne viser, at detailhandlens merpris på økologiske varer er større end landmændenes merpris - regnet i kr. pr. stk. Landmanden får 1/2 - 1 kr. mere pr. kg. for økologisk havre, men i detaileddet er prisen 6 kr. mere for økologisk havregryn. Selv om der bruges mere end 1 kg. havre til 1

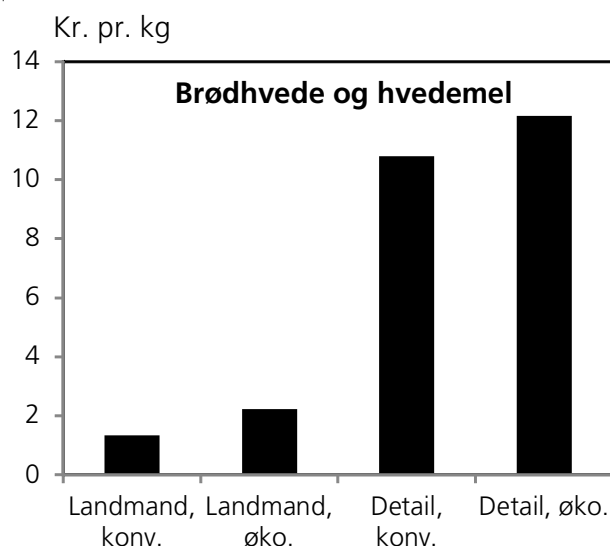
kg. havregryn, forekommer merprisen i detaileddet stor. Det skal bemærkes, at leddene mellem landmænd og detailed har en stor andel af forbrugerkrone.

Det er bemærkelsesværdigt, at landmandens andel af forbrugerkrone er størst for konventionelt havregryn: 17 pct. mod 11 pct. for økologisk havregryn.

Når det gælder brødhvede og hvedemel, er der også tale om relativt uforarbejdede produkter, hvor landbrugsråvarer har en relativt stor betydning for forbrugerprisen. Figur 16 og 17 viser da også, at merprisen i detaileddet (ca. 1,35 kr.) ikke er væsentligt større end i landmandsleddet (0,90 kr. pr. kg). Når der tages hensyn til svind, moms m.m., er der således tale om en meget beskeden merpris på økologisk mel i detaileddet.

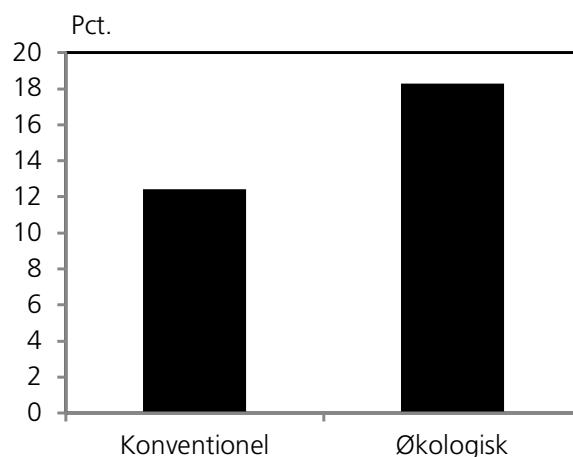
Figur 16 og 17 viser producent- og forbrugerpriser på brødhvede og hvedemel samt forbrugerkrone (landmandens andel) på hvedemel.

Figur 16. Priser brødhvede og hvedemel

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentprisoplysninger og Øko-kornbasen.dk (Blume, 2015)

Figur 17. Landmandens andel af forbrugerkrone på hvedemel

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentprisoplysninger og Øko-kornbasen.dk (Blume, 2015)

Landmandens andel af forbrugerkrone er størst for økologisk hvedemel: 18 pct. mod 12 pct. for konventionelt hvedemel.

Når det gælder brød, er landmandens andel af forbrugerkrone lav - typisk omkring 5 pct. Brød er blevet et mere og mere differentieret produkt, så det er vanskeligt - og ofte helt umuligt - at finde to helt ens brød, hvor eneste forskel er, at det ene er økologisk, og det andet er konventionelt. Det gør beregninger af forbrugerkrone opdelt på hhv. økologiske og konventionelle produkter lidt mere usikre. Dertil kommer, at mel ikke er det eneste ingrediens i brød, og derved kan rene prissammenligninger mellem mel og brød under-vurdere landmandens andel af forbrugerkrone.

Afsluttende vurdering

Detailhandlens avance beregnes ofte som en procent af deres indkøbspris. Det vil sige, at jo dyrere indkøbsprisen er, desto større bliver detailhandlens avance, regnet i kroner. På den måde vil detailprisen på økologiske varer blive dyrere end konventionelle varer, end hvad merprisen til landmændene kan berettig. Denne prisfastsættel-

sesmetode betyder således, at detailhandlens avance på to æg kan være vidt forskellig - og avancen på de dyrere økologiske æg er dermed størst.

Det må forventes, at efterspørgslen efter økologiske fødevarer er mindre priselastisk end efterspørgslen efter konventionelle fødevarer. Derfor har detailhandlen et yderligere motiv til at holde forbrugerprisen på økologiske varer relativt høj.

I de fleste tilfælde er landmandens andel af forbrugerprisen størst på de økologiske varer. Dette er forventeligt, da den egentlige værdiforøgelse ved økologiske varer primært sker i landmandsleddet.

Det skal også tilføjes, at prisudviklingen - og dermed også forbrugerprisen - har været volatil i de senere år. På landmandsleddet har priserne på både vegetabiliske og animalske produkter svinget meget, og på detailniveau har flere butikker på det seneste sænket priserne på økologiske fødevarer.

Nye studier bør derfor omfatte en længere tidsperiode, således at tilfældigheder p.g.a. disse prisudsving reduceres eller helt elimineres. Derudover kan flere produkter medtages, i det omfang priser på sammenlignelige økologiske og konventionelle produkter kan indhentes. Endeligt kan det undersøges, om priser i flere led i værdikæden kan skaffes, således at forbrugerprisen kan opdeles på flere sektorer.

Kilder

Blume, Steffen (2015): Personlig meddelelse, Økokornbasen.dk

Brugsen (2014): Derfor koster økologiske kyllinger 300 procent mere end konventionelle
<http://politiken.dk/annoncesektion/superbrugsen/ECE2504801/derfor-koster-oekologiske-kyllinger-300-procent-mere-end-konventionelle/>

Brester, Gary W., Marsh, John M. and Atwood, Joseph A. (2009): Evaluating the Farmer's-Share-of-the-Retail-Dollar Statistic. *Journal of Agricultural and Resource Economics*. Volume 34, Number 2, August 2009
<http://ageconsearch.umn.edu/handle/54543>

Canning, Patrick (2011): A Revised and Expanded Food Dollar Series. A Better Understanding of Our Food Costs
USDA. Economic Research Service. Economic Research Report Number 114 February 2011
<http://www.ers.usda.gov/media/131100/err114.pdf>

Congressional Research Service (2009): Farm-to-Food Price Dynamics. Randy Schnepf
<http://www.nationalaglawcenter.org/assets/crs/R40621.pdf>

Gardner, Bruce L. (1975): "The Farm-Retail Price Spread in a Competitive Food Industry," *American Journal of Agricultural Economics* 57(3):399-409.

Hansen, Henning Otte (2012): Forbrugerprisen og landbruget. I: *Tidsskrift for Landøkonomi*. No 3/2012. 198. årgang. pp. 213-224

Hansen, Henning Otte (2013): Food Economics: Industry and markets. Routledge.

Hansen, Henning Otte (2014): Forbrugerprisen. 11 s., mar. 31, 2014. (IFRO Udredning; Nr. 2014/4).
http://ifro.ku.dk/om_instituttet/medarbejdere/?pure=files%2F107145770%2FIFRO_Udredning_2014_4.pdf

Hansen, Henning Otte (2016): Forbrugerprisen: herunder analyser af hhv. konventionelle og økologiske produkter. IFRO-udredning
[http://ifro.ku.dk/om_instituttet/medarbejdere/?pure=da%2Fpublications%2Fforbrugerprisen\(ead8fb09-cd99-496a-bc8c-532ac590a2e4\).html](http://ifro.ku.dk/om_instituttet/medarbejdere/?pure=da%2Fpublications%2Fforbrugerprisen(ead8fb09-cd99-496a-bc8c-532ac590a2e4).html)

Landbrug & Fødevarer (flere årgange): Prisdatabasen.